

HOMILIE 18 JANUARI 2026

In de adventstijd en ook bij de start van het openbaar leven van Jezus is een belangrijke rol weggelegd voor Johannes de Doper. Meer dan eens is hij de wegwijzer naar Jezus als Messias. Zoemen we vandaag even in op deze figuur en wat hij ons vandaag wil zeggen, en dat doen we aan de hand van enkele Vlaamse kunstschilders.

(foto 1: triptiek Rogier Van Der Weyden)

Johannes stelt zichzelf niet centraal, dat doet hij niet in het evangelie en de kunstenaars volgen dit spoor. In heel wat schilderijen neemt hij een bescheiden plaats op de achtergrond in, altijd verwijzend – letterlijk vaak – naar Hem die hij groter acht dan zichzelf, Jezus zelf. Zo ook op deze triptiek van Rogier Van Der Weyden.

In de lijn van de doop in de Jordaan – het evangelie van vorige zondag – komt Johannes in het stukje blijde boodschap dat we zonet hoorden tot het besef dat Jezus de langverwachte Messias is. En hij doet vandaag in die zin dan ook drie belangrijke uitspraken. Ja, Jezus is de Gezalfde op wie de Geest rust, en om die reden is Hij de Zoon van God. De schilder drukt dit besef hier uit door Johannes met de rechterhand Jezus aan te wijzen op het centrale paneel en in de linkerhand een Bijbel vast te houden, geopend op die bladzijde waar Jesaja de komst van de Messias voorspelde.

(foto 2: detail van Johannes).

Maar Johannes doet vandaag nog een derde uitspraak en misschien wel de belangrijkste. Op het schilderij zie je uit de mond van Johannes de woorden komen 'ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi', ofwel 'zie het Lam Gods, dat de zonden van de wereld wegneemt'.

We zeggen deze woorden in elke eucharistieviering, maar wat willen ze zeggen?

(foto 3: algemeen beeld altaarstuk gebroeders Van Eyck)

Laat ik er hier even het altaarstuk van de gebroeders Van Eyck bijnemen. Het topwerk van de Vlaamse schilderkunst bevat namelijk de hele theologie van het evangelie van vandaag.

Bovenaan links en rechts zie je Adam en Eva afgebeeld. Eva houdt de verboden vrucht in de hand, symbool van de zonde, het kwaad en de voortdurende verleiding daartoe, het afgescheiden leven van God en zijn bedoeling.

Ingaan tegen Gods oproep tot liefde en vrede, tot zachtmoedigheid en nederigheid, tot empathie voor anderen, daar tegen ingaan, dat is zonde. Kortom: enkel en alleen onszelf als maat der dingen nemen en niet wat God van ons vraagt.

Maar ook al kiest de mens van de oorsprong af vaak voor het kwaad, God blijft ons de hand reiken. Na oproepen van de profeten, komt God zelf onder ons wonen als ultieme uitnodiging tot bevrijding uit de macht van het kwaad en de doodlopende wegen waar we in verzeilen.

In het schilderij zie je een verticale dynamiek van God de Vader centraal bovenaan, over de duif als symbool van de Geest, tot het paneel onderaan, het lam, symbool voor de Zoon.

(foto 4: paneel lam Gods)

Die zoon Jezus, die de mensheid zo liefhad dat Hij bereid was zijn leven te offeren....

Voor Jezus' tijdgenoten was een lam een offerdier bij uitstek, zij waren met dit beeld dus al helemaal vertrouwd. Maar na Jezus' dood en verrijzenis zagen zijn leerlingen Hem als het ultieme offerlam.

Op het schilderij staat het lam op een altaar, het bloed vloeit uit zijn borst rechtstreeks in een kelk. Een verwijzing naar de eucharistie, waarin we elke week opnieuw het offer van Jezus herdenken.

(foto 5: detail lam)

Het lam kijkt ons indringend aan, het richt zich als het ware direct tot ieder van ons: en jij, ben jij bereid je in woorden en daden te spiegelen aan Mijn leven? Wil jij leven zoals Ik het jullie heb voorgeleefd: God dienen en de naaste dienen?

(foto 6: opnieuw bredere beeld van het paneel van het lam Gods)

Als wij in het spoor van Johannes Jezus zien als het lam van God, als Gods zoon die zijn leven gaf om ons van het kwaad te bevrijden, dan kunnen wij niet anders dan nederig voor God Vader, Zoon en Geest in aanbidding neer te buigen, zoals de figuren op het paneel doen. Als we God liefhebben, dan moet automatisch de liefde voor de naaste volgen.

Sommige speurders onder jullie volgen misschien ook met belangstelling de reeks 'de mysteriejagers' waarin men met moderne technologie het gestolen paneel van de rechtvaardige rechters – een ander onderdeel van dit altaarstuk – probeert terug te vinden. Wel, ook dat paneel kunnen we linken aan de boodschap van vandaag en de liefde tot de naaste. We zijn dan misschien geen rechters, maar rechtvaardigheid kunnen we allemaal nastreven. Want wat is dit anders dan beschikken over de vaardigheid om iedereen tot zijn recht te laten komen. Dat kan in kleine dagdagelijkse acties: oprecht luisteren naar wie er nood aan heeft, zieken en eenzamen bezoeken, organisaties steunen die op verantwoorde wijze zorg dragen voor mens en milieu, enz...

Johannes geeft in het evangelie vandaag aan dat hij Jezus eerst niet kende, niet herkende als Messias. In woorden en tekens komt hij wel tot dat inzicht. 2000 jaar later kunnen wij niet zeggen dat we Hem niet kennen. Elke eucharistie worden we herinnerd aan het offer dat Hij bracht. Elke dag is het aan ons om dat naar waarde te schatten en hiernaar te leven om zo deelgenoot te worden aan Zijn leven.

Een korte meditatie voor dit altaarstuk in Sint-Baafs kan daarbij helpen.